

Wprowadzenie

Przygotowania... trwają, decyzja podjęta. W roku szkolnym 2004/2005 powszechnym obowiązkiem nauczania objęte zostają dzieci sześciolatnie. To kolejny krok na drodze reformowania polskiego systemu edukacji, wraz z którym – tak jak od początku tej reformy tyleż entuzjazmu, co wątpliwości. Wychodząc jednak z założenia, iż tylko czynna postawa przejawiająca się w działaniach innowacyjnych sprzyjać może pozytywnym zmianom – korzystając z grantu MENiS – zorganizowaliśmy i zrealizowaliśmy w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego studia podyplomowe „Edukacja i reforma. Edukacja elementarna a dziecko sześciolatnie”. Studia, w których udział wzięło ponad stu nauczycieli wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego, zakończyło w listopadzie 2003 roku Forum Edukacyjne. Były referaty, wystąpienia władz, dyskusja. Pozostało wiele pytań, na które szukamy odpowiedzi. Podstawowym pozostaje jednak pytanie: Jak najlepiej zorganizować proces edukacji dzieci sześciolatków zgodnie z założeniami reformy, a co ważniejsze, w zgodzie z osiągnięciami nauk stanowiących fundament nowoczesnego ujmowania procesów edukacyjnych.

Kluczem do naszych poszukiwań są wartości, konstruktywne działania budowane na fundamencie nauki, oraz doświadczenia i refleksyjna praktyka nauczycieli. Zadaliśmy zatem pytania o to: jakie wartości wyznaczają cele i strukturę edukacji elementarnej, jaka teoretyczna wiedza rozwijana w obszarze nauk pedagogicznych i dyscyplin pokrewnych stanowiłaby wystarczającą podstawę do projektowania praktyki oraz jaki powinien być udział nauczycielskiego doświadczenia i refleksyjnej praktyki w konstruktywnym przeprowadzaniu zmiany na etapie edukacji elementarnej. Tą zmianą jest wprowadzenie powszechnego obowiązku edukacji dzieci sześciolatków. Przyjęliśmy, iż wartością konstytuującą edukację elementarną jest zdrowie fizyczne, psychiczne (umysłowe, emocjonalne) i społeczne podmiotów edukacji.

Pojęcie zdrowia, według Stanisława Palki,

„(...) jest znaczącą kategorią wchodzącą w skład dziedziny poznania pedagogicznego, w wyniku którego kształtowana jest teoretyczna wiedza pedagogiczna, stanowi bowiem istotny obszar wychowania (obok wychowania moralnego i estetycznego) rozumianego jako procesy oddziaływania na wychowanków i jako wspomaganie ich rozwoju, kształtowanie postaw i systemów wartości, dzieci, młodzieży i dorosłych. Równoległe do procesów wychowania w zakresie teoretycznej wiedzy pedagogicznej wchodzi: kształcenie obejmujące sferę nauczania (kierowania procesem opanowywania wiadomości i umiejętności przez uczniów) i sferę wychowania intelektualnego (rozwijania zdolności oraz zainteresowań poznawczych, kształtowania postaw związanych z motywacją poznawczą i dążeniem do prawdy) oraz samokształtowanie obejmujące zarówno samokształcenie, jak i samowychowanie, autokreację w ciągu całego życia. A zatem praktyka edukacyjna budowana na fundamencie nauki również w dziedzinie wychowania zdrowotnego, jest podstawowym składnikiem praktyki pedagogicznej i obejmuje wychowanie i kształcenie

człowieka, głównie instytucjonalne, przede wszystkim wychowanie i kształcenie szkolne oraz w pewnym stopniu samokształtowanie człowieka – głównie w aspekcie instytucjonalnego kształtowania umiejętności samokształcenia i samowychowania¹.

Podjęte przez nas rozważania dotyczą miejsca elementarnej edukacji zdrowotnej w reformowanym systemie edukacji. Kontekst wyrażanych przez nas poglądów jest – tak jak i dziedziny nauk obejmujących zdrowie – bardzo szeroki i wielowątkowy, podobnie jak zbudowana przez Macieja Demela interdyscyplinarna pedagogika zdrowia², traktowana jako dyscyplina szczegółowa pedagogiki i stanowiąca „... swoiste ukierunkowanie myślenia pedagogicznego na problemy zdrowia”³.

Na gruncie pedagogiki zdrowie ujmowane jest jako kategoria edukacyjna i odnoszone do celów wychowania. Zarówno cele, jak i treści wychowania w obszarze edukacji elementarnej ukazują nam fundamentalne znaczenie zadań edukacji zdrowotnej w całokształcie zintegrowanego procesu edukacyjnego. Edukacja zdrowotna ma bowiem wymiar antropologiczny i aksjologiczny, a pojęcie zdrowia w harmonijnym rozwoju sfery emocjonalnej, intelektualnej, wolicjonalnej i fizycznej człowieka stanowi znaczącą kategorię wielu ugruntowanych teorii pedagogicznych.

Przygotowując zatem prezentowaną publikację, której adresatami są nauczyciele zintegrowanej edukacji elementarnej, formułowaliśmy kolejno pytania, na które odpowiedź zawarta jest w tekstach zamieszczonych artykułów. Są to pytania dotyczące zakresu wiedzy i umiejętności jej przetwarzania przez nauczycieli realizujących zadania edukacji zdrowotnej w praktyce edukacyjnej. W konsekwencji powstała praca stanowiąca syntetyczny przegląd stanowisk dotyczących przedmiotu naszych rozważań, a więc zdrowia i edukacji zdrowotnej, oraz podmiotów uczestniczących w organizowaniu procesu edukacji zdrowotnej, jak i w nim samym, to jest dzieci/wychowanków/uczniów, nauczycieli i rodziców.

Praca ma charakter podręcznika dla nauczycieli i zawiera przegląd stanowisk w tych dziedzinach, których znajomość powinna być przydatna dla twórczego oraz refleksyjnego organizowania i realizowania procesów zintegrowanej edukacji elementarnej. Założone przez nas funkcje prezentowanego podręcznika to: informacyjna (w podręczniku zawarliśmy wybór teoretycznych stanowisk wchodzących w zakres wiedzy z dziedziny pedagogiki zdrowia, psychologii rozwojowej oraz dydaktyki); badawcza (prezentowane stanowiska teoretyczne oraz definicje kluczowych pojęć mogą być wykorzystane do operacjonalizacji zmiennych i wskaźników w projektowanych przez nas badaniach, których przedmiotem może być elementarna edukacja zdrowotna oraz autorskie programy edukacji zdrowotnej); transformacyjna (zakładamy możliwość twórczego rozwoju wiedzy w prezentowanych dziedzinach poprzez budowanie modeli procesów edukacyjnych); funkcja praktyczna (ukazujemy możliwości rozwoju działalności metodycznej nauczycieli, ale również wykorzystania teoretycznej wiedzy pedagogicznej do projektowania własnej działalności pedagogicznej) oraz ostatnia z założonych – funkcja samokształceniowa (ukazujemy drogę do budowania twórczej i refleksyjnej praktyki, prezentujemy bogatą literaturę źródłową, zachęcamy

¹ S. Palka, *Pedagogika w stanie tworzenia. Kontynuacje*, Kraków 2003, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego s. 37–38.

² M. Demel, *Pedagogika zdrowia*, Warszawa 1980, WSiP.

³ A. Krawański, *Pedagogika zdrowia w społecznym systemie edukacji prozdrowotnej*, „Promocja Zdrowia. Nauki Społeczne i Medycyna”, 2001, nr VIII, 21, s. 101.

do podjęcia samodzielnej, choć niełatwej działalności w zakresie projektowania programów edukacyjnych).

Oddajemy tę publikację do rąk Czytelnika z nadzieją, iż spełni ona wymienione funkcje.

Dziękujemy prof. zw. dr. hab. Stanisławowi Palce z Uniwersytetu Jagiellońskiego za trud recenzowania pracy zbiorowej.

Zapowiadamy drugą część zatytułowaną *Zdrowie w edukacji elementarnej. Autorski program rozwijania umiejętności życiowych dzieci sześciolletnich.*